

Çocuk Edebiyatında Türçülük Karşıtı ve Vejetaryenlik Temalı Anlatılar: *El cazador y la tribu de los Lazulis* ile *Vejetaryen Aslan*'ın Karşılaştırmalı İncelemesi

Anti-Speciesist and Vegetarianism-Themed Narratives in Children's Literature: A Comparative Analysis of *El cazador y la tribu de los Lazulis* and *Vejetaryen Aslan*

Zeliha Duran¹

¹ Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Burdur, Türkiye

Öz

Erken yaşta edinilen okuma deneyimleri bireyin değer yargıları, ötekilik algısı ve türler arası ilişki gibi alanlarda kalıcı izler bırakacağından insan/hayvan ikiliğini sorunsallaştıran ve vejetaryen beslenmeyi teşvik eden metinlerin çocuk edebiyatında yer alması, büyük bir ekolojik krizle karşı karşıya kaldığımız bugünlerde, hem pedagojik hem etik hem de ekolojik bir sorumluluk olarak değerlendirilmelidir. Çocuklara türler arası eşitlik, şiddetsiz yaşam ve doğa ile uyumlu bir varoluş fikrinin nasıl aktarıldığını analiz etmek, hem yerel hem de evrensel düzeyde çocuk edebiyatının etik söylem kapasitesini değerlendirmeye olanak tanır. Buradan hareketle bu çalışma, Türk yazar Mevlana İdris'in *Vejetaryen Aslan* adlı çocuk kitabı ile İspanyol yazar Aída Cortecero Sánchez'in *El cazador y la tribu de los Lazulis* adlı çocuk kitaplarını anti-türçü söylem, etik beslenme ve insan/hayvan ikiliği bağlamında karşılaştırarak analiz etmeyi hedeflemektedir. Her iki metinde de insan/hayvan ikiliği ters yüz edilerek insanın merkezi konumu sorgulanır. Hayvanlar pasif ve içgüdüsel varlıklar olmaktan çıkarılarak, iletişim kurabilen, hissedebilen ve düşünsel derinliğe sahip özneler olarak konumlanırlar. Her iki metinde de vejetaryenlik, yalnızca bireysel bir beslenme tercihi değil, türler arası adaletin, şiddetsiz yaşamın ve etik sorumluluğun çocuklara aktarılmasında temel bir değer olarak kurgulanır. Doğayla barış içinde yaşamının yollarını aramak noktasında ortak bir amaç taşıyan inceleme nesnesi iki kitaptan *Vejetaryen Aslan*'da antropomorfik indirgeme oldukça baskındır. Bu yönüyle anlatı, insan-merkezci görüşü ve türçülüğü eleştirirken bir yandan da bu yapıları yeniden kurmaktadır. *El cazador y la tribu de los Lazulis* ise doğayı insan diline çevirerek doğa-merkezli bir bilinç oluşturma noktasında daha güçlü bir söylem ortaya koymaktadır.

Abstract

Given that early reading experiences leave lasting marks on individuals' value judgments, perceptions of otherness, and interspecies relationships, the inclusion of texts that problematize the human/animal binary and promote vegetarianism in children's literature should be considered not only a pedagogical but, also an ethical and ecological responsibility. Analyzing how concepts such as interspecies equality, nonviolent coexistence, and a harmonious relationship with nature are conveyed to children allows for a comprehensive assessment of the ethical discursive potential of children's literature on both local and global scales. Building on this premise, the present study aims to compare and analyze *Vejetaryen Aslan* by Turkish author Mevlana İdris and *El cazador y la tribu de los Lazulis* by Spanish author Aída Cortecero Sánchez within the frameworks of anti-speciesist discourse, ethical eating, and the human/animal dichotomy. In both narratives, the hierarchical opposition between humans and animals is subverted, calling into question the human's central position. Animals are no longer portrayed as passive and

Atıf | Citation: Duran, Z. (2025). Çocuk Edebiyatında Türçülük Karşıtı ve Vejetaryenlik Temalı Anlatılar: *El cazador y la tribu de los Lazulis* ile *Vejetaryen Aslan*'ın Karşılaştırmalı İncelemesi. *Litera: Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi*–Litera: *Journal of Language, Literature and Culture Studies*, (2), 511-523. <https://doi.org/10.26650/LITERA2025-1707365>

 This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

 2025. Duran, Z.

 Sorumlu Yazar | Corresponding author: Zeliha Duran zduran@mehmetakif.edu.tr

instinct-driven beings; instead, they are reimagined as sentient, communicative, and cognitively complex subjects. In both texts, vegetarianism is not presented merely as a dietary choice, but as a central ethical principle through which interspecies justice, nonviolence, and moral responsibility are communicated to the child reader. On the other hand, *Vejetaryen Aslan* employs a strong degree of anthropomorphic reduction, which leads the text to critique yet inadvertently reinforce anthropocentric and speciesist structures. In contrast, *El cazador y la tribu de los Lazulis* presents a more coherent nature-centered perspective.

Anahtar Kelimeler Türçülük • Vejetaryenlik • İnsan • Hayvan • Çocuk Edebiyatı

Keywords Speciesism • Vegetarianism • Human • Animal • Children's Literature

Extended Summary

The anthropocentric worldview dominant in Western thought has established an arbitrary boundary between humans and animals. Within this dichotomous structure, the animal is relegated to the status of an object in contrast to the human. This human-centered perspective has also served to legitimize the consumption of animal flesh. Hence, eating meat is not a physiological necessity but a culturally constructed marker of dominance. In other words, meat consumption represents the hierarchical relationship humans have imposed upon nature and other species. Our dietary choices, therefore, are not merely personal habits or cultural practices; they directly and profoundly affect both the rights of animals to live and the ecological balance of the planet. When coupled with industrial animal agriculture, meat-based food systems contribute both to the systematic objectification of animals and to irreversible ecological destruction. Within this system, animals are treated solely as consumable commodities; their right to life, emotional capacities, and species-specific characteristics are disregarded. Thus, food choices are not only personal decisions but also deeply ethical acts. For this reason, questioning one's eating habits should be seen as part of taking responsibility for the world one inhabits. The earlier this questioning begins, the more likely it is to cultivate ethical awareness and ecological consciousness. At this point, children's literature has emerged as a significant medium.

Children's literature is a powerful cultural platform where values, normative assumptions, and social ideologies are reproduced. Narratives in which animals are portrayed as emotional and cognitive subjects, and in which the decision not to consume meat is framed as an ethical choice, provide children with not only information but also an ethics of life grounded in compassion, empathy, and responsibility. The inclusion of stories in children's literature that connect dietary choices with animal rights and environmental responsibility is of vital importance for raising ethically conscious, emotionally responsive, and ecologically sustainable individuals. Through such texts, children acquire the ability to question the hidden lives, systems of exploitation, and ecological consequences behind the food on their plates. Thus, children's literature becomes not only educational but also a transformative call to awareness and action. To examine such works of children's literature is, in effect, to question the ethical foundations upon which the future is built. Based on this premise, the present study aims to conduct a comparative analysis of *Vejetaryen Aslan* by Turkish author Mevlana İdris and *El cazador y la tribu de los Lazulis* by Spanish author Aída Cortecero Sánchez, focusing on themes of anti-speciesist discourse, the human/animal dichotomy, and vegetarianism. The study's original contribution lies in its endeavor to explore the ethical discourse potential of children's literature in relation to contemporary debates on speciesism, interspecies relationships, and ethical eating. By examining how these often-neglected themes are conveyed to children and through what narrative strategies, this research seeks to contribute both to the field of children's literature studies and to ethical discussions concerning nonhuman animals.

Both texts subvert the human/animal binary and challenge traditional anthropological hierarchies. In *Vejetaryen Aslan*, the lion—depicted as the king of the forest—refuses to eat meat and commands all animals to cease consuming one another. This decision signifies not merely a disruption of the natural order but the construction of an ethical one. Later in the story, a human hunter enters the forest and is stopped by the animals, who deliver a moral lesson: "If no animal hunts humans, then humans have no right to hunt animals." This scene can be interpreted as a symbolic reversal of the speciesist logic. *El cazador y la tribu de los Lazulis* adopts a more allegorical and mythic approach in problematizing humanity's violent relationship with nature. The story portrays a hunter who, after attempting to kill a rabbit, is confronted by a wise parrot and a shamanic woman who understands the languages of the forest. Through this experience, he develops empathy and chooses a vegetarian lifestyle. This narrative suggests a reconciliation

with the wisdom of nature in a world where the human being is no longer the central figure. In the text, animals do not speak; instead, humans must learn the language of nature.

In both narratives, the act of eating is reframed as a moral responsibility. Thus, children's literature moves beyond conventional animal stories and strives to instill values of nonviolence, interspecies empathy, and ethical consumption at an early age. Vegetarianism is not depicted as a dietary trend or health recommendation but as a profound ethical stance. In both works, nature is portrayed as a realm endowed with its own inner logic, languages, and truths. The child reader is invited to reconsider not only their eating habits but also their mode of existence, their relationships with other species, and their ethics of consumption.

Despite these shared themes, the two texts differ in their narrative strategies. *El cazador y la tribu de los Lazulis* is more didactic in tone, whereas *Vejetaryen Aslan* is written in a more fable-like, fairy-tale style. While the latter is set in a more universal mythical space, it also incorporates a culturally specific element: after teaching the hunters a moral lesson, the lion offers them an array of vegetable-based dishes—a scene that subtly reflects the Turkish cultural value of hospitality. In contrast, *El cazador y la tribu de los Lazulis* features a richer symbolic narrative that includes an indigenous tribe, a wise parrot, a female shamanic leader named Zulia, and a lush forest setting.

Anthropomorphism is more prominent in *Vejetaryen Aslan*; the animals are imbued with human traits. Consequently, while the text critiques speciesism and anthropocentrism, it simultaneously risks reconstructing the very frameworks it seeks to dismantle. In *El cazador y la tribu de los Lazulis*, although the parrot speaks, this is employed symbolically and does not undermine the anti-speciesist message. Furthermore, the representation of the tribe's leader as a woman establishes an implicit link between peaceful coexistence, femininity, nature, and vegetarianism. As such, while *Vejetaryen Aslan* humanizes animals as carriers of ethical meaning, *El cazador y la tribu de los Lazulis* offers a more coherent discourse by translating nature into human language and fostering a nature-centered consciousness. In conclusion, both *Vejetaryen Aslan* and *El cazador y la tribu de los Lazulis* serve as powerful examples of how children's literature can inspire ethical reflection on animal rights and responsible living. These texts show that children's books are not merely instructional tools but can also become transformative spaces where the foundational questions of how to live with others—human and nonhuman alike—can be asked and reimagined.

Giriş

Batı düşünce sistemindeki insan merkezli evren görüşünün kökleri antik Yunan'a uzanmaktadır. Bu dönem düşünürlerinin fikirleri insan ve hayvan arasındaki ayrımın ortaya çıkışının temelini oluşturmaktadır. Antik Yunan filozoflarından Aristoteles, doğadaki canlıları bir hiyerarşi içinde sınıflandırır. Buna göre akıl yürütme yeteneğinden dolayı insanlar, hayvanların üzerinde konumlanır ve hayvanların yegâne amacı insanlara hizmet etmek olarak belirir. Aristoteles'in doğa felsefesi, özellikle Orta Çağ Hristiyan düşüncesinin temel taşlarından biri haline gelmiş, bu etkileşim Batı düşüncesinde insan/hayvan ayrımının derinleşmesine neden olmuştur.

İnsan merkezli görüş, Rönesans döneminde sürdürülmeye devam eder. İnsan, her şeyin ölçütü olarak kabul edilir. Hristiyanlık öğretilerinin hayvanlar için en acı verici sonucu ise 17. yüzyılın ilk yarısında Descartes'ın felsefesinde ortaya çıkar (Singer, 2024, s. 276). Descartes, felsefesini düşünme yetisi üzerinden kurar ve sadece düşünebilen varlıkların öznel deneyim ve bilinç sahibi olduklarını ileri sürer. Descartes'a göre hayvanlar sadece içgüdüsel tepkiler verirler. Bu tepkiler karmaşık gözükse de, programlanmış mekanik işleyişlerdir. Ona göre hayvanlar, saat gibi mekanik sistemlerdir, dolayısıyla dış uyaranlara verdikleri tepkilerin sebebi bilinç ya da ruh sonucu değildir. Bu bakış açısına göre hayvanlar acı çekemez, sevinemez veya hissedemezler. Descartes'ın bu görüşü, hayvanlar üzerinde deney yapılmasını meşru bir zemine taşır ve daha sonraki dönemlerde hayvanlar üzerindeki etik dışı davranışları haklı çıkarmak için kullanılır.

Aydınlanma dönemine gelindiğinde her ne kadar insan/hayvan ilişkisi eski kalıplara göre sürdürülse de yavaş yavaş yeni bir etik anlayışın tohumları da atılmaya başlanır. Hayvanlar üzerinde devam eden deneylerde insan ve hayvan arasında fizyolojik benzerlikler ortaya çıkmaya başlar ve ahlaki değerlerin eylemin sonucundaki acı ve haz üzerinden değerlendirilmesi gerektiği, dolayısıyla hayvanların düşünmemelerinin

değil, acı çekebilmelerinin önemli olduğu ileri sürülür. 18. yüzyıl, doğanın yeniden keşfedildiği, insan ve hayvan arasındaki akrabalık hissinin yeniden kazanıldığı bir dönemdir. Bunu, 19. yüzyılda yasalar üzerinden hayvanların koşullarında yapılan bazı pratik iyileştirmeler takip eder. Yine bu yüzyılda insan merkezli yani antroposentrik görüşe en büyük darbe Darwin'in teorileriyle yapılır. Darwin'in çalışmalarıyla birlikte insanı doğadan kopuk bir varlık olarak gören geleneksel dini ve felsefi anlayışlar temelden sarsılır. İnsan artık doğanın ayrıcalıklı bir efendisi değil, biyolojik bir devam halkası olarak görülmeye başlanır.

Her ne kadar günümüzde disiplinler arası bir alan olarak ortaya çıkan insan sonrası çalışmalar ve bu alanın ortaya attığı kuramsal ve kavramsal araçlar (Donna Haraway'ın hayvanları "yoldaş türler" olarak görmek yönündeki yaklaşımı, Karen Barad'ın "karışmışlık", "içten etkiye" ve "etiko-onto-epistemoloji" kavramları, Timothy Gilmore'un ekolojik krize bir çare olarak öne sürdüğü "yabanilik kavramı", Pramod Nayar'ın ortaya attığı "insanhayvan" terimi gibi) (Akıllı ve Balcı, 2017, ss. 130-135), insan/hayvan ikiliğini insan-merkezci bakıştan sıyrarak ele almayı başarmış olsalar da özünde türcü olan insan-merkezli görüş hala egemenliğini sürdürmeye devam etmektedir. İnsanların hizmetine sunulmak üzere yüzbinlerce hayvanın genetik yapısıyla oynandığı, hareket alanlarının kısıtlandığı, doğal olmayan yemlerle beslendiği, sanayileşmiş, dar alanda yüksek verime odaklı hayvancılık sistemi (Foer, 2021, s. 41), avcılık veya deneylerde denetimsiz bir şekilde hayvan kullanımı gibi faaliyetlerin artarak devam ediyor oluşu hayvanın insan karşısında hala ne derece alt bir seviyede konumlandığını açıkça göstermektedir. İnsanı merkeze koyan ve insan dışındaki bütün canlıları insanın hizmetinde gören bu düşünce yapısının sonucu olarak hayvanlar birer makineden farksız gözükmektedir. Kitabında toplu tüketim için üretilen birçok hayvanın maruz kaldığı şiddeti detaylıca açıklayan Foer, mezbaha işçilerinden birinin ifadelerini şu şekilde aktarır:

Üç yaşında bir düve kesim bölümüne doğru ilerliyordu. Oracıkta doğurmak üzereydi, buzağının yarısı içeride yarısı dışarıdaydı. Öleceğini biliyordum, ben de buzağıyı çekip aldım. Of, of, patronum deliye döndü... Onlar bu buzağılara 'sıvışma' diyor. Kanlarını kanser araştırmalarında kullanıyorlar. Buzağıyı istedi. Onlar genelde, ineğin bağırsakları bağırsak tezgâhına döküldüğünde, buzağıyı ineğin rahmini keserek çıkarıyorlar. Önünde asılı duran bir ineğin içindeki yavrunun attığı tkmeleri, dışarı çıkma uğraşısını görmek hiçbir şey ifade etmiyor (...) Çıldırmış gibiydim, bazı günler gidip duvarları yumrukluyordum, bir şey yapmıyorlar diye (...) Kan ve iç organlar bozmaz beni. Ama bu, insanlık dışı muamele. (Foer, 2021, s. 254)

Hayvanların bu şekilde acıya maruz bırakılmalarının en büyük sebebi insanın, ötekileştirdiği hayvanın etini yeme talebiyle doğrudan ilişkilidir. İnsanın her şeye egemen oluşuna dair inancı et yemesini meşrulaştırırken aynı zamanda bu varsayımı güçlendirir; hayvanı öldürüp etini yemek, insanın doğa üzerindeki mecazi kas gücünün temsili olarak belirir (Fiddes, 2004, s. 65).¹ Diğer bir deyişle et yemek, fizyolojik bir ihtiyaç değil, kültürel olarak inşa edilmiş bir üstünlük göstergesidir. İnsanın doğaya ve diğer türlere karşı kurduğu hiyerarşinin bir göstergesidir. Küresel ısınmanın da en temel sebeplerinden biri olarak işaret edilen bu beslenme şekli az veya çok ama her zaman zulüm gören hayvanlar üzerinden sağlanmaktadır. Yemek tercihlerimiz dünyanın ekolojisini ve hayvanların yaşamını büyük oranda etkilediği için hayvan eti yemeyi reddeden bir beslenme şekli olan vejetaryenlik, gündelik yaşamdaki pratiklerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Et yemenin erkek egemenlikle ilişkili olduğunu, kadın ve hayvanın benzer ve birbirine bağlı şekillerde konumlandırıldıklarını ileri sürerek feminizm ve hayvan hakları arasında köprü kuran öncü kitaplardan *Etin Cinsel Politikası*'nın yazarı Carol J. Adams, dünya nüfusunun göze çarpmayan çoğunluğunun ağırlıklı olarak vejetaryen beslendiğini iddia eder: "Bakliyat ve tahıllardan oluşan bir beslenme, yakın geçmişe kadar dünyadaki çoğu insanın rızkının temeli olduğuna göre, et, insanın ana besin kaynağı değil

¹ Bu çalışmada aksi belirtilmediği müddetçe İngilizceden ve İspanyolcadan Türkçeye yapılan çeviriler çalışmanın yazarına aittir.

demektir” (2022, s. 54). Peter Singer da benzer şekilde hayvanların yararına yaptığımız diğer faaliyetlerin hepsine dayanak olan, onları tutarlı kılan ve onlara anlam veren asıl adımın etik bir beslenme olduğunu belirtir:

Kendi hayatlarımız için sorumluluk alabilir ve onları elimizden geldiğince acımasızlıklardan uzak tutabiliriz. Bireysel koşullarımız içinde makul ve pratik olduğu müddetçe et ve diğer hayvansal ürünleri satın alıp tüketmeyi bırakabiliriz. (...) Hayvansal ürünlerden uzak durmak kendiniz için daha sağlıklı bir yaşam tarzına doğru atılmış pratik ve etkili bir adım olup başka ve çok daha önemli sonuçlar da doğurur. Hayvanlara yaşattığımız sefaletin azalmasına, büyüyen dünya nüfusunu besleyecek (daha az değil) daha fazla besinin ulaşılabilir olmasına, gezegenin yıkıcı iklim değişikliğinden kurtarılmasına ve başka bir pandeminin yaşanma riskinin azaltılmasına katkı sağlayabilir. (2024, ss. 222-223)

Peter Singer, türcülük karşısında birçok şeyin yapılabileceğinden bahseder. Bunlar arasında en dikkat çekici ve bu çalışmanın ortaya çıkışında da etkili olanı “çocuklarınızı tüm duyarlı varlıkların refahıyla ilgilenecek şekilde eğitmeniz” (2024, s. 221) önermesidir. Bu noktada hayvan etiği konusunda farkındalık yaratacak çocuk kitaplarının önemi ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar bugün hayvanlara yapılan zulmü çocuk kitapları üzerinden aktarmak, konusu ve hissiyatı itibarıyla çok zor olsa da Singer’ın ifadeleriyle (2024, s. 299) “en dehşet verici ayrıntıları dışarıda tutup buna rağmen çocuklara, hayvanları yalnızca bizi eğlendiren ve akşam yemeğimize konan şirin ufak nesneler olarak değil de bağımsız varlıklar olarak görüp onlara saygı göstermeyi teşvik eden” (Singer, 2024, s. 299) çocuk kitapları yazılabilir.

Çocuk edebiyatı, yalnızca estetik bir anlatı biçimi değil, aynı zamanda değer aktarımının, toplumsal normların ve kültürel kodların çocuk zihinlerine yerleşmesinde kritik bir araçtır. Bu bağlamda, çocuk kitaplarında yer alan temaların toplumsal dönüşümle doğrudan ilişkili olduğu açıktır. Vejetaryenlik teması da bu kapsamda, hem ekolojik etik hem de hayvan hakları gibi çağdaş meselelerle örtüşen, aynı zamanda çocukların değerler sistemi üzerinde dönüştürücü bir etki yaratabilecek nitelikte bir temadır. Dolayısıyla bu temanın edebi ve pedagojik düzlemde nasıl temsil edildiğini incelemek, çocuk edebiyatına dair eleştirel bir bakış sunmanın yanı sıra, güncel etik tartışmaların çocuklara nasıl yansıtıldığını anlamak açısından da önemlidir.

Vejetaryenlik teması çocukların ahlaki muhakeme ve empati yetilerini doğrudan etkileyen bir içeriğe sahiptir. Çocukların erken yaşlarda hayvanlara yönelik tutumları yaşam boyu sürecek etik eğilimlerin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, hayvanların özelliklerini tanıyan, onları salt tüketim nesnesi olarak değil, hissedebilir bireyler olarak gösteren anlatılar, çocukların türcülük karşıtı bir etik bakış geliştirmelerine katkı sağlayabilir. Ayrıca, bu temanın incelenmesi çocuk edebiyatı kuramına ekolojik etik, insan olmayan öznelerle ilişki biçimleri ve post-hümanist düşünce gibi çağdaş kuramsal açılımlar kazandırma potansiyeline sahiptir. Hayvan çalışmalarının yükselişiyle birlikte edebi eleştiri alanında türler arası ilişkiler, sömürü biçimleri ve antropomorfizmin anlatı stratejileri üzerindeki etkisi giderek daha fazla tartışılmaktadır. Çocuk edebiyatı, bu kuramsal çerçevenin sahaya uygulanabileceği güçlü bir zemin sunmaktadır; bu alandaki metinler, toplumsal kabulleri henüz içselleştirmemiş bireylerle doğrudan ilişki kurar. Bu yönüyle, hem çocuk okur literatürüne hem de eleştirel hayvan çalışmalarına özgün ve gerekli bir katkı sunmaktadır. Buradan hareketle bu çalışma, Türk yazar Mevlana İdris’in *Vejetaryen Aslan* adlı çocuk kitabı ile İspanyol yazar Aída Cortecero Sánchez’in *El cazador y la tribu de los Lazulis* (*Avcı ve Lazuli kabilesi*) adlı çocuk kitaplarının anti-türcü söylem, insan/hayvan ikiliği ve vejetaryenlik temaları bağlamında karşılaştırmalı bir

analizini yaparak alana katkı sunmayı amaçlamaktadır.²

“*El cazador y la tribu de los Lazulis*” ile “*Vejetaryen Aslan*”ın Karşılaştırmalı İncelemesi

Son yıllarda küresel ölçekte artan çevresel farkındalık, etik duyarlılık ve sağlıklı yaşam arayışları çocuk edebiyatında da yansımalarını bulmaktadır. Bu bağlamda, vejetaryenlik teması, yalnızca bir beslenme tercihi olarak değil, aynı zamanda insan-hayvan ilişkisine, doğa ile kurulan etik bağa ve çocukların empati gelişimine dair derinlikli tartışmaların zemini haline gelmiştir. Çocuk kitapları, bireyin değer dünyasını şekillendiren ilk metinler arasında yer alırken, bu eserlerin doğrudan ya da dolaylı biçimde et tüketimine, hayvan haklarına ve doğaya karşı sorumluluğa dair mesajlar içermesi, söz konusu temanın pedagojik ve edebi açıdan önemini artırmaktadır. Vejetaryenlik, çocuk okur için yalnızca bir yaşam tarzı alternatifi değil, aynı zamanda seçim yapabilme özgürlüğünün ve başkalarının yaşam hakkına saygının somut bir anlatımıdır.

Vejetaryenlik teması, kültürel bağlama göre farklı söylemsel biçimlerde yapılandırılmakta, her toplumun tarihsel, dini ve sosyokültürel arka planına göre çeşitlenmektedir. Bu bağlamda Türk ve İspanyol çocuk edebiyatı, vejetaryenlik temasını işlerken hem benzeşen hem de ayrışan anlatı stratejileri geliştirmektedir. Her iki edebiyatta da bu tema doğrudan didaktik bir çerçevede sunulabileceği gibi, dolaylı olarak hayvan hakları, çevre bilinci ve alternatif yaşam biçimleri üzerinden de işlenmektedir. Türk çocuk edebiyatında vejetaryenlik temasına doğrudan odaklanan metinlerin sayısı sınırlı olmakla birlikte, son yıllarda özellikle ekolojik duyarlılık etrafında şekillenen hikâye kitaplarında bu konunun izlerine rastlamak mümkündür. İspanyol çocuk edebiyatı ise, Avrupa’da yaygınlaşan vejetaryen ve vegan yaşam biçimlerinin etkisiyle, bu temayı daha açık ve eleştirel bir biçimde ele alan metinler üretmektedir. Türk ve İspanyol çocuk edebiyatı geleneğinde bu temanın yükselen bir anlatı eğilimi olduğu söylenebilir. Bu metinler aracılığıyla çocuklara yalnızca alternatif bir beslenme biçimi değil, aynı zamanda etik bir yaşam biçimi sunulmakta; doğa ile kurulan ilişkinin yeniden tanımlanması yönünde adımlar atılmaktadır.

Bu çalışmada inceleme nesnesi olarak seçilen eserlerin konusu kısaca şu şekildedir: İspanyol yazar Aída Cortecero Sánchez tarafından 2016 yılında kaleme alınan *El cazador y la tribu de los Lazulis* başlıklı çocuk kitabında Gollo adında bir avcı, her zaman yaptığı gibi hayvan avına çıkar. İçine bir havuç koyduğu tuzağına bir tavşanı düşürür. Bunu gören ormanın bilge papağanı, Gollo’ya et yemek için bir tavşanı avlamasının yanlış olduğunu söyler. Fakat Gollo bilge papağanın dediklerini umursamaz. Papağan, avcıya, beslenmek için et yemek zorunda olmadığını, yiyebileceği birçok sebze olduğunu, tavşanın çok korktuğunu anlatmaya çalışsa da Gollo söylenenlerin hiç birine kulak asmaz. Elinde avladığı tavşanıyla birlikte evine dönerken Gollo, yamyam bir kabilenin kurduğu tuzağa bu sefer kendisi düşer. Yardım çılgınlıkları atsa da yamyamlar onun dilinden anlamazlar ve avlarını alıp kabilelerinin yolunu tutarlar. İki yamyam, Gollo’yu Lazuli kabilesine getirir. Gollo’nun imdadına yine bilge papağan yetişir. Bilge papağan ormanın bütün dillerini bildiği için kabileye Gollo’nun önemli bir şey söylemek istediğini aktarır. Papağın kendileriyle konuşabilmesine şaşırان yamyamlar, karar vermesi için kabilenin bilge anasının yanına koşarlar. Bu yamyam kabilenin bilge şamanının adı Zulia’dır. Zulia da tıpkı bilge papağan gibi ormanın bütün dillerini bilmektedir. Gollo’ya ne söylemek istediğini sorar. Gollo, korku içinde, tavşanı avladığında papağanın ona söylediklerini hatırlar ve aynı cümleleri bu sefer kendisi için kurar. Kimsenin iyi beslenmek için et yemek zorunda olmadığını söylemesinin üzerine Zulia, kabilenin de tıpkı Gollo gibi her zaman et yediğini söyler ve etin yerine ne koyacaklarını sorar. Gollo da bir dizi sebze ve bakliyat sıralar. Zulia düşünür ve beslenmek için et dışında başka şeyler olduğu fikrini haklı bularak Gollo’yu serbest bırakır. Bunun üzerine Gollo, kabileye çeşitli sebze, meyve ve bakliyat yetiştirmeyi öğretir. Böylece Lazuli kabilesi korkulan yamyam bir kabile olmaktan çıkıp uysal, dingin, vejetaryen bir

²*El Cazador y la tribu de los Lazulis* adlı çocuk kitabında sayfa sayıları eserin orijinalinde olmadığı için çalışma boyunca alıntılanan kısımlarda sayfa sayısı belirtilmemiştir.

kabileye dönüşür. Gollo'nun kendisi de avladığı tavşanı serbest bırakır ve vejetaryen olur. Tavşan da onu çok özleyen ailesine kavuşur.

Türk yazar Mevlana İdris tarafından 2022 yılında kaleme alınan *Vejetaryen Aslan* başlıklı çocuk kitabında ise vejetaryenlik kararı bu sefer etçil bir hayvan olan aslanın kendisinden gelir. Ormanın kralı aslan bir gün ormanda sakın sakın dolaşırken bir karar alır ve kükreyerek hayvanların birbirlerini yemelerini yasakladığını bildirir. Bundan sonra bir kurt bir tavşanı, bir kaplan bir geyiği, bir kartal bir yılanı veya bir tilki bir kirpiyi yiyemeyecektir. Bu kararı aldıktan sonra aslan, içinde çeşitli otların, meyvelerin ve kuruyemişlerin olduğu bir heybe taşımaya başlar. Kısa bir süre içinde ormandaki bütün hayvanlar omuzlarına, sırtlarına veya boyunlarına renk renk heybeler takıp dolaşmaya başlar. Etçil beslenmeyi bırakan hayvanların sayılarının artmasının yanı sıra huylarında da birtakım değişiklikler görülmeye başlanır. Herkes artık birbirine karşı sevgi dolu ve saygılıdır. Hayvanların heybelerini ise çeşit çeşit zerzevat ve kuruyemişle aslanın bizzat kendisi doldurmaktadır. Günlerden bir gün ormana bir avcı gelir ve tam bir tavşanı öldürmek üzereyken aslan avcının üzerine atlar, avcının tüfeğini kırar ve onu ormandan gönderir. Bozguna uğrayan avcı ertesi gün on beş avcı ve çeşit çeşit tabanca ve tüfekte ormandaki savunmasız hayvanları avlamak üzere ormana tekrar gelir. Aslanın önderliğinde diğer hayvanların da yardımıyla avcılara bir tuzak kurulur. Bir sürü hayvanın oluşturduğu bir çemberin ortasında kalan avcılar dehşet içinde olan biteni izler. Aslan, avcılara unutamayacakları bir ders verir; avcılar hayatlarında ilk defa eğer bir hayvan insanların ailelerine saldırmıyorsa, insanların da hayvanların ailelerine saldırmamaları gerektiği fikri üzerine kafa yorarlardı. Aslan, avcılara almaları gereken dersi verdikten sonra onlara zeytinyağlılardan, sebzelerden, salatalardan, bitkisel köftelerden oluşan tepsi tepsi yemek ikram eder. Avcılar korku içinde kendilerine sunulan bu leziz yemekleri yerler. Böylece aslan, et yemeden de yaşanabileceğini kanıtlamış olur. Ardından onlara ormanı terk etmeleri gerektiğini ve bir daha asla geri dönmemelerini söyler. Avcılar, boyunlarında kırık tüfekleriyle birlikte arkalarına hiç bakmadan aslanın dediklerini düşünerek ve aslana hak vererek evlerine geri dönerler.

İnsan-merkezli bakış açısını sorunsallaştırma noktasında birleşen bu iki çocuk kitabından *Vejetaryen Aslan*'da türcülük eleştirisi hayvanlar arası ilişkiler düzeyinde başlar ve ardından insan/hayvan ilişkisine yönelir. Ormanın kralı aslan, tüm türlerin birbirini yemesini yasaklayarak kendisi de dâhil bütün hayvanları vejetaryen bir beslenmeye davet eder. Ormanın ortasına açtığı bakkal dükkânından bütün hayvanlara ücretsiz olarak her gün elmalar, çilekler, kavunlar, portakallar, muzlar, erikler, leblebiler, fıstıklar, şekerler, çekirdekler, ebegümeciler, ıspanaklar, tereler, rokalar, lahanalar ve daha bir yığın zerzevat ve kuruyemiş (İdris, 2022, s. 18) dağıtmaya başlar. Bu ütöpik ve cömert düzenleme, çocuk okur için vejetaryenliğin kıtlık veya mahrumiyet değil, aksine bolluk, paylaşım ve barış ile ilişkilendirilmesini sağlar. Anlatıda et yerine bitkisel gıdalarla beslenmeye başlayan yırtıcı hayvanların huylarının değiştiğine, hepsinin daha sevecen ve mutlu hale geldiğine vurgu yapılır. Birbirlerine karşı artık daha saygılı ve sevgi doludur hayvanlar: “Mesela kaplan, yavru bir ceylana rastladığında dilini şapırdatıp onu yemek için üzerine atılacağına saygılı bir şekilde eğilip ‘Günaydın küçük ceylan, sabah sabah nereye gidiyorsunuz böyle?’ diyordu” (İdris, 2022, s. 17). Buna benzer şekilde bir kurdun tavşan gördüğünde onu parçalayıp yemek yerine birlikte çiçek toplamaya davet ettiği veya bir tilkinin horoza sesinin ne kadar güzel olduğundan bahsettiği görülür. Bu betimlemeler, vejetaryenliğin medenilik ve nezaketle özdeşleştirildiği, et yemenin ise agresiflik ile ilişkilendirildiği ahlaki bir çerçeve sunar. Böylece çocuk okur, vahşi bir hayvan olan kaplanın bile otçul olup kibarlaşması örneği üzerinden et yememenin kötü değil, bilakis iyi bir şey olduğunu düşünme imkânı bulur.

Vejetaryen Aslan'da hayvanlar arası hiyerarşik tahakküme son verilerek bir ütopya kurulur. “Doğada güçlü olan her zaman zayıfı yer” mantığı işlevsizleştirilir. Diğer bir deyişle aslanın, hayvanların birbirini yemesini yasaklaması doğal türcülük düzeninin ilgası olarak belirir. Buna göre artık ormanda hiçbir tür başka bir türü avlayarak kendini üstün konuma koyamaz. Böylece her canlının yaşam hakkı korunmuş olur. Aslan karakteri güç ve merhameti birleştiren ideal bir lider figür olarak resmedilir. Ormanın kralı olma meselesini, tebaasını

yemek değil, korumak olarak yorumlamıştır. İnsanlar tarih boyunca kendilerini en güçlü tür sayarak diğer canlılar üzerinde sınırsız tasarruf hakkı görmüşlerdir; dolayısıyla *Vejetaryen Aslan*'da en güçlü hayvan olan aslanın bir anti-türcü kahramana dönüşmesiyle insan-merkezci zihniyetin hicvedildiği görülmektedir.

Vejetaryen Aslan'da önce ormanda başlayan türler arası hiyerarşinin yıkılması durumu daha sonra insan/hayvan hiyerarşisine yönelir. Bu hiyerarşinin altının oyulması özellikle aslanın avcılar ile gerçekleştirdiği diyaloglar üzerinden aktarılır. Tavşanı avlamak üzereyken aslanın avcıya yönelttiği “biz gelip sizin çocuklarınızı veya anne babalarınızı öldürüyor muyuz?” (İdris, 2022, s. 35) cümlesi anlatıda insan-merkezci görüşün eleştirildiği en açık ifadedir. Bu ifadeyle insan-merkezci bakış açısı tersine çevrilir. Her canlının yaşam hakkı kutsal sayılır. Avcılara ikram edilen sebze ve meyvelerin yenmesinin ardından aslanın onlara yönelttiği ifadeler üzerinden yine insan/hayvan ikiliği eleştirilir ve insan-merkezci görüş sorgulamaya açılır: “İşte, et yemeden de yapabilir insan. Birbirini yemeden de yaşayabilir. Biz bunu yapabiliyoruz, siz de yapabilirsiniz. Ama siz insanlar garip varlıklarsınız...Yapmanız gerekenleri yapmamak, yapmamanız gerekenleri de yapmak nedense size tuhaf bir zevk verir” (İdris, 2022, s. 37). Aslanın avcılara yaptıklarıyla yüzleşmelerine olanak tanıyan bu ifadeler, insanlar ile hayvanlar arasında kurulan ahlaki sınırların keyfiliğine işaret eder.

El cazador y la tribu de los Lazulis'te de vejetaryenlik teması *Vejetaryen Aslan* kitabına benzer şekilde ancak insan karakter üzerinden işlenir. Kitabın taşıdığı anti-türcü duruş daha kitabın kapak sayfasındaki “y sin comer perdices fueron muy felices” ifadesiyle kendini gösterir. İspanyolcada mutlu sonla biten masallar, Türk masallarının son cümle olarak “onlar erdi muradına, biz çıkalım kerevetine” veya “ve sonsuza kadar mutlu yaşadılar” ifadelerine karşılık gelecek şekilde genellikle “y fueron felices y comieron perdices” cümlesiyle noktanılır. Fakat bu bitiş cümlesi mutluluğu et yemekle ilişkilendirmektedir. İspanyolca “perdiz” kelimesi Türkçede “keklik” anlamına gelmektedir. Bu ifade İspanyol masallarının kültürel bağlamında hem dilsel hem de sosyo-kültürel bir deyim olarak yerleşmiştir. İfadenin kökeni zor avlanan ve nadir bulunan bir kuş olan keklik hayvanının tarihsel olarak soylulara ve ziyafet sofralarına özgü lüks bir yiyecek olmasıyla ilişkilidir. Dolayısıyla “comer perdiz” (keklik yemek) ifadesi mutluluğun sembolü olarak kullanılmaktadır. İnceleme nesnesi çocuk kitabında klişe tersine çevrilir ve bu esprili kelime oyunu mutlu olmak için bir hayvan eti yemek gerekmediğine işaret edilir.

Hikâyenin başlangıcında klasik bir avcı figürü vardır. Gollo, hayvanları avlamayı seven, bunu normal bir uğraş olarak gören bir insandır. Avlanmak üzere tuzak kurduğu bir gün, ormanın bilge papağanı kendisine hayvanların sırf et yemek için özgürlüklerini çalmasının yanlış olduğunu söyler: “Seni tuzağa düşürüp bir kafese hapsedseler ne hissederdin? Seni yuvandan ve aileden ayırmalarına dayanabilir miydin? Sen de korku ve derin bir üzüntü hissetmez miydin? Bu hiç adil değil!” (Cortecero Sánchez, 2016). Gollo, papağanın söyledikleri karşısında beslenmek için avlanmazsa ne yiyeceğini sorar. Bunun üzerine bilge papağan ona bir dizi alternatif sıralasa da Gollo kendi yaptığının doğru olduğuna inanmayı sürdürür. Avcı Gollo, dönüp kafesteki tavşanın ne hissettiğini nereden bileceğini sorması üzerine papağan tavşanın korku ve üzüntüsünü dile getirdiğini fakat Gollo'nun tavşanın dilinden anlamadığını açıklar. Gollo, papağanın ne demek istediğini ancak kendisi yamyam Lazuli kabilesinin avı olduğunda anlar. İnsan-merkezli dolayısıyla türcü bir dünya görüşüne sahip olan avcı, Lazuli kabilesi aracılığıyla kendi bakış açısıyla yüzleşmek zorunda kalır. Avcı, av pozisyonuna düşünce daha önce avladığı hayvanların ne hissettiklerini anlar; böylece kendine yapılmasını istemediği bir şeyi (öldürülüp yenmek) hayvanlara da yapmaması gerektiğini kavrar. Bu, “kendine yapılmasını istemediğin bir şeyi başkasına da yapma” ilkesinin insandan hayvana genişletilmiş uygulaması olarak düşünülebilir. Bu ilke *Vejetaryen Aslan*'da aslanın avcılara onların çocuklarını veya anne babalarını öldürmediklerini söylediği sahnede de görülmektedir. Aslan, avcılara insan ile hayvan arasında ahlaki bir paralellik kurdurtmaya çalışır; onların ailelerine zarar vermediklerini, dolayısıyla insanların da hayvanların ailelerine zarar verme haklarının olmadığını söyler. Bu sözler karşısında avcılar yaptıklarından utanırlar ve hatalarının farkına varırlar. Bu ahlaki dersin ardından aslan avcılara çeşitli yiyecekler ikram eder, avcılar bu

bitkisel yiyecekleri afiyetle yerler ve çok beğenirler. Avlanmaktan vazgeçerler ve kırık tüfekleri boyunlarında evlerine geri dönmek üzere ormandan uzaklaşırlar. Bu sahne, türcülük karşıtı mesajı hem ahlaki hem de pratik düzeyde iletir: Ahlaki olarak hayvan öldürmek yanlıştır, pratik olarak da insanlar bitkisel gıdalarla gayet güzel doyabilirler, o nedenle avlanmaya da esasen gerek yoktur. İnsan-avcı karakterler, hayvanlarla kendi aileleri arasında kurdukları empati köprüsü sayesinde türcülük ideolojisinden sıyrılmış olurlar.

El cazador y la tribu de los Lazulis'te anti-türcü ideolojik duruş bilinçli ve net bir şekilde çocuk okura aktarılır. Yazar, doğrudan başka bir toplumsal modelin mümkün olabilirdiğini ön plana çıkarır. Bu model, insanın hayvana üstün olmadığı, onlarla bir arada yaşayabildiği bir modeldir. Bu bağlamda eserde insan-merkezci görüş reddedilir, yerine eko-merkezci bir bakış açısı önerilir. Lazuli kabilesi, avcı Gollo'ya hayvanların en az insanlar kadar yaşama hakkı olduğunu gösterir. Gollo'nun tuzağına düşürdüğü tavşan ile kendisinin av olduğunda hissettiği korku ve üzüntü hislerinin ortaklığı, avlayanla iletişim kuramama problemlerinin benzerliği ve ikisinin de "et"e indirgenmesi üzerinden hayvanların insanlardan ontolojik olarak aşağı konumda olmadıkları; acı çekme, mutlu olma veya özgür yaşama gibi haklar bakımından eşdeğer olduklarının altı çizilir. Kartezyen görüş açık bir şekilde eleştirilir; hayvanlar ruhsuz, bilinçsiz, duygusuz otomatlar değildir. Anlatıda insan eti ve hayvan eti arasında kurulan eşdeğerlik hem gıda tercihlerini hem de ahlaki çifte standartları sorgulamaya açar. Dolayısıyla her iki çocuk kitabı da anti-türcülük yönelimlerini güçlü birer ahlaki dönüşüm hikâyesiyle somutlaştırır. Buna göre hiçbir canlının kendi türü dışındaki canlıyı sömürme veya öldürme hakkı yoktur. Bu fikri çocuklara hem duygusal hem düşünsel düzeyde aktarabilmek için hikâyeler etkili bir şekilde işlenmiştir. Aslanın avcılarının etrafını sarıp silahlarını kırması ve onlara nasihat verip sebze ve meyveler ikram etmesi hem güç hem merhamet göstergesidir. Lazuli kabilesinin avcıyı avlaması ve sonra onu dönüştürmesi de yine ahlaki bir ders niteliğindedir. Bu sahneler çocuğun adalet duygusunu harekete geçirerek türcülük ideolojisinin haksızlığını sezdirir. Her iki hikâyedeki suçun cezası da öğretici ve dönüştürücüdür. Kin gütmekten veya intikam almadan da adaletin sağlanabileceği mesajı verilir. Bu anlamda her iki anlatı da sadece türcülük karşıtı değil aynı zamanda şiddet karşıtı ve eğitim yanlısı etik bir tavır sergileme noktasında da benzeşirler.

Vejetaryen Aslan'da anlatının büyük bir kısmında sadece hayvanlar vardır. İnsanın olmadığı bu ortamda kendi aralarında mutlu ve düzen içinde yaşadıkları görülür. İnsanın (avcının) ormana girmesiyle birlikte ise tehlike ve kaos ortaya çıkar. İnsan faktörü dışarıdan gelen bir şiddet unsuru olarak belirir. Bu durum ekolojik söylemdeki "insan, doğanın dengesini bozmaktadır" düşüncesini akla getirir. Ancak anlatıda bu düşünce kötümser bir noktada bırakılmaz. Aslan ve diğer hayvanlar bir araya gelerek avcıları etkisiz hale getirip ormandan kovarlar. Bu bağlamda insan/doğa çatışmasında doğa galip gelen taraf olarak yansıtılır. Avcıların tüfeklerinin kırılarak boyunlarına asılması veya aslanın korkusundan bayılan avcılarının suyla kendilerine getirilerek ormandan çıkarılmaları insanın teknolojik üstünlüğünün (silaha sahip olmaları) bile doğanın birleşik gücü karşısında yenik düştüğü mesajını verir. Bu elbette ki gerçek hayatta mümkün değildir, fakat bu sahneler çocuk okur için adalet duygusunu pekiştirme noktasında önemli bir işleve sahiptir. Öte yandan avcılarının ormandan kovulurken aydınlanmış olmaları, insan/doğa ilişkisinde bir umut noktası oluşturur. İnsanı tamamen doğa düşmanı konumundan alır ve eğer yanlısını anlayabilirse ve düzeltebilirse doğayla uyum içinde yaşayabileceğine dikkat çekilir. Hikâyede avcılar yaptıklarının yanlış olduğunu anlar ve vejetaryen olarak ormandan ayrılırlar. Birbirlerine bir daha avlanmayacaklarının sözünü verirler. Et yerine aslanın onlara ikram ettiği çeşitli sebzelerin ve meyvelerin de ne kadar lezzetli oldukları hakkında konuşurlar. Böylece insan/doğa ilişkisi çatışmadan uzlaşmaya evrilir.

El cazador y la tribu de los Lazulis'te doğrudan insan/hayvan ikiliğine odaklanılır. Avcı karakter üzerinden insanın hayvana bakışı ve bunun dönüşümü üzerinde durulur. Gollo, hayvanları birer nesne olarak görürken, kendi haz ve çıkarları için onları öldürmeyi doğal sayarken kabile ile etkileşimi sonucunda hayvanları birer özne olarak görmeye başlar. İnsan/hayvan ikiliğinin altı oyulur ve insanın hayvan ile kurduğu ilişki özne-

nesne ilişkisinden özne-özne ilişkisine dönüşür. Gollo, tavşanın, papağanın veya kabile reisinin anlattıklarını duymaya, dinlemeye ve anlamaya başlar. Dolayısıyla her iki çocuk kitabı da insanı, doğanın efendisi olarak değil, bir parçası olarak konumlandırma noktasında birleşir: *Vejetaryen Aslan*'da insan avcı dışarıdan gelip hizaya sokulurken, *El cazador y la tribu de los Lazulis*'te insan bizzat dönüşerek doğanın bir unsuru haline gelir. Böylece anlatılarda insanın ekosistemdeki rolü yeniden tanımlanmış olur.

Vejetaryenlik, sadece hayvan hakları açısından değil çevresel sürdürülebilirlik açısından da olumlu bir değerdir. Her ne kadar bu konu hakkında her iki hikâyede de bu konunun çevresel boyutuna değinilmese de çocuk için bu hikâyelerde sezdirilen değerler, ileride çevre etiği kavramıyla birleşecektir. Bugün bu hikâyeler aracılığıyla bir tavşanı vurmamayı öğrenen çocuk, yarın yetişkin bir birey olduğunda avcılığa veya hayvan endüstrisine karşı daha eleştirel yaklaşabilecek; belki de vejetaryen bir beslenme şeklini tercih edecektir. Bu, çevre etiğinin kişisel ve toplumsal düzeyde benimsenmesi için kritik bir adımdır.

Her iki çocuk kitabı da türçülük ideolojisini büyük ölçüde kırarken *Vejetaryen Aslan*, bazı yönleriyle bu ideolojiyi yeniden üretme riski taşımaktadır. Kitapta türler arası hiyerarşi eleştirilmektedir, bununla birlikte ormanda yaşayan hayvanlar arasında aslanın kral olduğu bir yönetim sistemi sürdürülmektedir. Kitabın ilk sayfalarında aslanın emirlerine herkesin harfiyen uyması gerektiği, yoksa cezalandırılacağı mesajı açık bir şekilde iletilir:

Aslanlar, ormanda canları ne istiyorsa onu söyleyebilir, çünkü kraldırlar. Diğer hayvanlar, yani kral olmayan sincap, tavşan, tilki, ayı, kurt, kaplan, zebra, fare, zürafa, maymun gibi hayvanlar ise canlarının istediğini söyleyemezler. Belki söylerler ama kendilerine, mırıldanır gibi...Zaten bağırarak söyleseler de ciddiye alan olmaz. (...) Büyük ormanın güçlü kralı (...) Aslanın ilan ettiği her şey bir kanun gibi algılanırdı ve herkes ona uymak zorundaydı. (İdris, 2022, s. 7)

Orman sakinlerinin aslanın krallığında yönetilmesi, hayvanlar âlemine insan toplumunun düzenini giydirmek anlamında antropomorfik bir ideolojik aktarım sayılabilir. Aslanın krallığının yanı sıra yine insana ait özellikler anlatıda farklı şekillerde de tezahür eder: Aslanın ormanda bakkal açması, kadın bir terzi sansarın varlığı, avcılara peçete dağıtan köstebek, avcılarının tüfeklerini kıran kaplanlar, dil çıkaran tavşanlar, yine avcılara nanik yapan tilkiler, trampet çalan tavşanlar, aslanın tahtını taşıyan goriller veya şarkı söyleyip dans eden hayvanlar. Yine aslanın avcılarla insan dilinde konuşması gibi özelliklerin tümünde çocuk okur, hayvanları insan dünyasına göre davranırken görür. Hayvanların doğasının insan normlarına uydurulması antropomorfik bir indirgemedir. Ancak burada kritik nokta yazarın asıl amacının bu olmaması ve çocukların bu ayrıntıları pek sorgulamamasıdır. Asıl odaklanılan konular merhamet, adalet, empati, çevre etiği gibi konuların çocuğa aktarılması ve insan/hayvan ikiliğini kaygan bir zemine taşımaktır. *El cazador y la tribu de los Lazulis*'te *Vejetaryen Aslan*'daki gibi antropomorfik indirgeme bulunmaz. Bilge papağanın insan dilinde konuşması söz konusudur fakat bu kullanım daha çok sembolik bir anlam taşımaktadır. Günlük hayatta da papağanların insan dilindeki kelimeleri seslendirebildikleri gerçeği göz önünde bulundurulduğunda anlatıdaki işlevinin antropomorfik bir indirgemeden uzak olduğu söylenebilir. Buna karşılık avcının avı olan tavşan insan dilinde konuşmaz, dolayısıyla anlatıdaki hayvanlar klasik antropomorfik hikâyelerdeki gibi küçük insanlara dönüşmezler. Tam tersine hayvanlar onurlu, ruh taşıyan öznel olarak sunulurlar.

Papağanın insan dilinde konuşmasına rağmen indirgemeci bir yaklaşımdan daha çok bilge bir ruh olarak varlık göstermesi, Lazuli kabilesi liderinin şaman bir kadın figür olmasıyla da örtüşmektedir. Her ikisi de ormanın bütün dillerini bilmektedir. *El cazador y la tribu de los Lazulis*, bir avcının ve yerli bir kabilenin karşılaşması üzerine kurulu bir metin olmanın ötesinde modernite, sömürgecilik ve ataerki gibi farklı kavramları da alt metinde işleyen çok katmanlı bir yapı sunmaktadır. Avcı Gollo, modern insanın doğayı tahakküm altına alan, tüketim odaklı, mekanik aklın temsili gibi okunabilir. Aynı zamanda Batı'nın sömürgeci

zihniyetini ve doğaya karşı duyarsızlığını da simgelemektedir. Hayvanları yalnızca avlanacak nesneler olarak gören bu figür, insan-merkezci etik anlayışın çocuk edebiyatındaki eleştirel yansımasıdır. Avcının av olduğu kabile, sömürgeciliğe ve modern tüketim sistemine karşı direnen, doğa ile barış içinde yaşayan alternatif bir toplumsal modeli temsil eder. Kabilenin ismine bakıldığında kelime olarak tek başına bir anlam ifade etmez, fakat akla bir kayaç türü olan lapis lazuli taşı getirmektedir. Koyu mavi bir renge ve üzerinde sarı renkli parıltılara sahip olan lapis lazuli taşına, ışığı kutsallığın bir işareti olarak gören Mezopotamyalılarca kutsiyet atfedilmiştir, aynı zamanda taş, yıldızlı gökyüzünü temsil etmiş ve bu temsil onun kozmolojik bağlantılarla ilişki kurulmasını sağlamıştır (Arslan, 2022, s. 158). Bu bağlamda adını lapis lazuli taşından (İspanyolcada lapislázuli) aldığı düşünüldüğümüz Lazuli kabilesinin, anlatıda doğayı, ruhsal bilgeliği sembolize ettiği söylenebilir. Kabilenin lider figürü de yine bu savı destekleyecek nitelikte şaman bir kadındır. Şamanizm, doğaya kutsallık atfeden, insanı doğanın efendisi değil bir parçası olarak gören, doğadaki her varlığın eşit derecede saygın olduğu, en az insanlık tarihi kadar eskiye uzanan bir inanç sistemidir. “Şamanizm evrenin, topluluğun ve insan varoluşunun kutsal bir bütün olarak algılanmasıdır. Şamanlığın temelinde insan ve doğanın birlik ve beraberliği ve de uyumu düşüncesi yer alır” (İzgi, 2012, s. 33). Ruhlarla temasa geçtiklerine inanılan şamanlar gibi anlatıdaki şaman kadın Zulia da hem insan dilini hem hayvan dilini anlayabilen bilge bir kişi olarak varlık gösterir. Ormanın bütün dillerine hâkim olan Zulia kabilenin de en yaşlısıdır. Doğayla uyum içinde yaşayan bu kabilenin lideri Zulia, şamanizmin her canlının kutsallığı inancıyla örtüşecek şekilde avladıkları Gollo’nun da derdini söylemesine izin verir ve onu saygıyla dinler. Tavşanı avladığında bilge papağanın onu özgür bırakması yönünde söylediği sözler karşısında Gollo umursamaz davranmışken, aynı cümleleri kendisi avken şaman kadına söylediğinde Zulia onu serbest bırakmayı ve vejetaryen olmayı hiç düşünmeden tercih etmiştir.

Kültürün temsilcisi Gollo ve doğanın temsilcisi Zulia’nın karşı karşıya getirilmesi dikkat çekicidir. Kurgulanan kadın şaman ile erkek sömürgeci karşıtlığı, kadınların tarihsel olarak doğa ile özdeşleştirilmeleri, hem kadınların hem de doğanın sömürülmesinin aynı ataerkil, kapitalist, kolonyal sistemin ürünü olduğu fikrine işaret eder. Anlatıdaki bu ikilik, yalnızca bireysel ya da karakter odaklı bir çatışma değil, aynı zamanda bilgi üretimi, etik anlayış, doğa ile kurulan ilişki biçimleri ve liderlik tarzları bakımından iki farklı dünya görüşünün çarpışmasıdır. Eko-feminist düşünürlerin vurguladığı gibi, doğaya yönelik tahakkümle kadına yönelik tahakküm aynı söylemsel ve tarihsel kökenlerden beslenir; Gollo’nun temsil ettiği eril, kolonyal, türkü sistem tam da bu kökleri açık ederken, kadın şaman doğayla bütünleşik, şiddetsiz ve döngüsel bir yaşam biçiminin sözcüsü olarak karşısında durur. Şamanın bilgisi, modern bilimsel aklın indirgemeci ve doğayı nesneleştiren yaklaşımına karşı, deneyimle, sezgiyle ve döngüsellik ilkesiyle işleyen bir bilgeliktir. Gollo hayvanları avlanacak varlıklar, doğayı ise fethedilecek bir alan olarak görür. Bu tür eril bilgi ve iktidar yapılarına karşı geliştirilen kadın merkezli doğa bilgisi bir direniş biçimidir. Bu noktada kitap, çocuklara yalnızca çevreci ya da hayvan hakları odaklı mesajlar vermekle kalmaz; aynı zamanda bilgi, liderlik ve toplumsal cinsiyet üzerine kurulu ideolojik yapıların sorgulanmasına da olanak tanır. Bu yönüyle *El cazador y la tribu de los Lazulis*, doğa ve kadın arasında kurulan olumlu ilişkiyi yücelterek, eril şiddet ve sömürü sistemini anlatı düzeyinde altüst eder.

Avcı Gollo, insanlar tarafından tuzağa düşürülüp av olur. Et yemek için hayvan avlarken kendisi et olarak başka insanlar tarafından avlanır. Bu bağlamda hayvanın insan karşısında nesneleştirilmesi ve söylem üzerinden kayıp bir göndergeye dönüşmesi görünürlük kazanır ve insan-merkezci bakış açısı kaygan bir zemine taşınır. Yenilebilecek bir “et” olarak hem insan hem de hayvan aynı düzlemde buluşur. İnsan ve insan olmayan arasındaki sınır bulanıklaşır. Lazuli kabilesinin yamyamlığı üzerinden insanın hayvan karşısındaki üstünlüğü istikrarsızlaştırılır. *Vejetaryen Aslan*’da ise vejetaryen olarak hayvanları öldürmeyi yasaklamak hayvanların kendi iradeleriyle seçtikleri bir karar olarak yansıtılır. Bu durum hayvanları nesne konumundan düşünen ve etik davranan birer özne konumuna taşır. İnsan ve hayvan arasında rollerin değiştiği görülür.

İnsan, hayvanlar tarafından vejetaryenliğe davet edilir. Böylece insan merkezden kaydırılır ve birden “en tehlikeli hayvan” konumuna geçen insanın ayrıcalıklı konumu sorgulamaya açılır.

Sonuç

Türk yazar Mevlana İdris’in *Vejetaryen Aslan* adlı çocuk kitabı ile İspanyol yazar Aída Cortecero Sánchez’in *El cazador y la tribu de los Lazulis* adlı çocuk kitabı farklı coğrafyalardan ve kültürel bağlamlardan doğmuş olsalar da ortak bir etik zeminde buluşurlar: türler arasında hiyerarşiye dayalı güç ilişkilerinin reddi ve şiddetsiz, eşitlikçi bir yaşamın mümkün olduğu inancı. Her iki kitap da çocuk edebiyatının sınırlarını aşarak hayvan hakları, etik beslenme ve türçülük karşıtlığı gibi güncel tartışmalara pedagojik bir zemin sunar. *Vejetaryen Aslan*’da hayvanın kendi doğasını sorgulaması üzerinden türçülüğe dair düşünsel bir çatlak yaratılırken, *El cazador y la tribu de los Lazulis*’te av ile avcı arasındaki geçişkenlik ön plana çıkarılarak türçülük karşıtı güçlü bir söylem ortaya konulur.

İnsan/hayvan ikiliği, her iki çocuk kitabında da bilinçli olarak istikrarsızlaştırılır. İnsanın, ötekileştirdiği hayvan üzerinde doğuştan sahip olduğuna inandığı egemenliği ters yüz edilir. İletişim kurabilen ve hissedebilen varlıklar olarak özneleştirilen hayvanlar, yalnızca insanlardan öğrenen değil, onlara öğretene; sadece doğanın değil, ahlakın da taşıyıcısı olan varlıklar olarak sunulur. Aslanın avcılara verdiği ders ve papağanın Gollo’ya aktardığı mesaj, türler arası ilişkiyi yeniden kuran birer etik çağrıdır. Bu çağrı, çocuk okura doğaya egemenlik değil, onunla dayanışma içinde yaşamının değerini öğretir. İnsan-merkezci görüşün eleştirildiği ve insan/hayvan ikiliğinin sorunsallaştırıldığı bu metinlerde doğayla barış içinde yaşamının yolları aranır.

İnsanın merkezden kaydırıldığı her iki çocuk kitabında da anlatı, beslenmenin ardındaki ahlaki sorumluluğu sorgulatan pedagojik bir işlev üstlenir. Böylece çocuklara yönelik edebiyat, geleneksel hayvan hikâyelerinin ötesine geçerek, onların dünyasında şiddetsiz yaşam, türler arası empati ve etik tüketim gibi kavramları erken yaşta filizlendirmeye çalışır. Her iki anlatıda da vejetaryenlik, bir moda ya da sağlık önerisi olarak değil, derin bir etik tavır olarak kurgulanır. Benzer şekilde her iki kitapta da doğa, kendi iç dinamiklerine, dillerine ve hakikatlerine sahip bir varoluş alanı olarak belirir. Bu bağlamda çocuk okura sadece beslenme alışkanlıklarını değil, yaşama biçimini, diğer türlerle olan ilişkisini ve tüketim etiğini yeniden düşünmesi yönünde mesajlar verilir.

Yukarıda sıralanan ortak özelliklerin yanı sıra kullanılan anlatı stratejileri bakımından metinlerde birtakım farklılıklar görülmektedir. *El cazador y la tribu de los Lazulis* daha didaktiktir ve olay örgüsü daha nettir, *Vejetaryen Aslan* ise daha masalsı bir dilde yazılmıştır. *Vejetaryen Aslan*’da daha evrensel bir masal uzamı hâkimdir fakat avcılara çeşit çeşit yemeklerle ikramda bulunan aslan üzerinden Türklerin öne çıkan özelliklerinden biri olan misafirperverlik teması anlatıda yerel bir unsur olarak dikkati çekmektedir. *El cazador y la tribu de los Lazulis*’te yerli kabile, bilge papağan, şaman kadın lider Zulia ve orman motifleriyle daha mitsel ve zengin bir anlatım söz konusudur. Antropomorfizm, *Vejetaryen Aslan*’da oldukça ön plandadır; hayvanlar insana ait özelliklerle donatılmıştır ve hayvanlar arasında hiyerarşik bir yönetim sisteminin sürdürülmeye devam ettiği görülmektedir. Bu yönüyle metin, türçülüğü ve insan-merkezci görüşü eleştirirken bir yandan da bu yapıları yeniden kurar. *El cazador y la tribu de los Lazulis*’te insana özgü konuşma özelliği papağan da görülmesine rağmen sembolik bir düzlemde kullanıldığı için türçülük söylemini istikrarsızlaştırmaz. Aynı zamanda kabile liderinin şaman bir kadın olarak kurgulanmasıyla barışçıl yaşam-kadın-doğa-vejetaryenlik arasında da bir bağlantı kurulmaktadır. Dolayısıyla etik iletinin taşıyıcısı olarak hayvanı insanlaştıran *Vejetaryen Aslan*’a karşılık, *El cazador y la tribu de los Lazulis*, doğayı insan diline çevirerek doğa-merkezli bir bilinç oluşturma noktasında daha güçlü bir söylem ortaya koyar. Sonuç olarak, hem *Vejetaryen Aslan* hem de *El cazador y la tribu de los Lazulis*, çocuk edebiyatının hayvan hakları ve etik yaşam üzerine düşünme yetisi kazandırabileceğini gösteren güçlü örneklerdir. Bu kitaplar, yalnızca okuma alışkanlığı değil, yaşam alışkanlığı kazandırır.

Hakem Değerlendirmesi

Çıkar Çatışması

Finansal Destek

Dış bağımsız.

Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review

Conflict of Interest

Grant Support

Externally peer-reviewed.

The author has no conflict of interest to declare.

The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri

Author Details

Zeliha Duran (Dr. Öğr. Üyesi)¹ Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, İspanyol Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Burdur, Türkiye

0000-0003-1996-7214

✉ zduran@mehmetakif.edu.tr

Kaynakça | References

- Adams, C. J. (2022). *Etin Cinsel Politikası* (G. Tezcan ve E. Boyacıoğlu, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Akıllı, S., & Balci, A. (2017). Biz Kim Oluyoruz? Hayvan Hakları/Özgürlüğü Savunuculuğu ve İnsanmerkezcilik Paradoksu. *Doğu Batı*. Sayı 82, 119-142.
- Arslan, S. (2022). Eski Mezopotamya Kültüründe Lapis Lazuli Taşının Yeri ve Taşın Bazı Türleri. *Journal of Universal History Studies*, 5(2), 138-163.
- Cortecero Sánchez, A. (2016). *El cazador y la tribu de los Lazulis*. Madrid: Editorial La Locomotora.
- Fiddes, N. (2004). *Meat: A Natural Symbol*. London&New York: Routledge.
- Foer, J. S. (2021). *Hayvan Yemek* (G. Kargıcı, Çev.) İstanbul: Siren Yayınları.
- İdris, M. (2022). *Vejetaryen Aslan*. İstanbul: Vakvak Yayınları.
- İzgi, M. C. (2012). Şamanizm ve Şamanlara Genel Bakış. *Lokman Hekim Journal*, 2(1), 31-38.
- Singer, P. (2024). *Hayvan Özgürleşmesi Hemen Şimdi* (A. E. Pilgir, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

